

Małgorzata Marks

Uniwersytet Łódzki

SPOŁECZNO-EKONOMICZNE ASPEKTY ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH

1. Wstęp

Rozwój¹ wiejskich jednostek terytorialnych stanowi przedmiot wielu prac zarówno teoretycznych, jak i empirycznych. Wśród badaczy nie było jednak konsensusu w kwestii jednoznacznego rozumienia tego pojęcia i opisywania go za pomocą jednolitych mierników [Bertrand 1976]. W modelach rozwoju konstruowanych na podstawie nauk ekonomicznych często pomijano aspekty społeczne (stosunki międzyludzkie, sferę ludzkiej psychiki, czynniki historyczne, polityczne, topograficzne itp.), koncentrując zainteresowania na zmiennych ekonomicznych. Za priorytetowy cel rozwoju przyjmowano wzrost ekonomiczny, którego miernikiem były warunki materialne. Zakładano, iż wzrost dochodów ludności i wynikająca z tego pewna niezależność finansowa mogą przyczynić się do odczuwania potrzeb wyższego rzędu, w efekcie czego, społeczeństwo może rozwijać się społecznie czy kulturowo. W naukach społecznych problematyka rozwoju poruszana była w koncepcjach innowacji i modernizacji, łączonych z kategorią postępu, które zmierzały do wyjaśnienia mechanizmów wyrównania i poprawy warunków życia na obszarach zacofanych i peryferyjnych. Niektórzy badacze uważają, iż rozwój społeczny jest bezpośrednim rezultatem rozwoju gospodarczego, dokonującego się dzięki rynkowym zasadom współpracy ekonomicznej [McMichael 1998, s. 285-291]. Inni natomiast twierdzą, że „kategoriami bezpośrednio stymulującymi rozwój gospodarczy są przedsiębiorczość, wykształcenie, mobilizacja społeczna oraz import kulturowy” [Hryniewicz 1998, s. 67], a zatem elementy wchodzące w zakres problematyki społecznej.

---

¹ Pojęcie rozwoju rozumiane jest w tekście jako pożądane, pozytywne przeobrażenia ilościowe, jakościowe i strukturalne danego układu – struktury społeczno-gospodarczej.

Istnieje wiele koncepcji rozwoju wsi i rolnictwa. Wśród nich wyróżnia się np. koncepcję rozwoju stałego, zrównoważonego, zintegrowanego czy rozwoju poza-rolniczych funkcji wsi. Światowa Komisja Środowiska i Rozwoju ONZ zdefiniowała, iż trwały rozwój służy zaspokojeniu potrzeb bieżących bez ponoszenia ryzyka, że przyszłe pokolenia nie będą mogły zaspokajać swoich potrzeb. W ramach tak pojmowanej koncepcji rozwoju wsi i rolnictwa „dąży się do połączenia ekonomicznej efektywności gospodarowania, zachowania podstaw ekologicznych, a także przetrwania rolnictwa i struktur społecznych na obszarach wiejskich” [Kośmicki 1998, s. 159]. Istota rozwoju zrównoważonego (*sustainable development*) wyraża się zatem w tak podejmowanych decyzjach, by równoważyły one zarówno społeczne, jak i ekonomiczne czy ekologiczne racje. Postuluje się racjonalne wykorzystywanie czynników produkcji i podkreśla znaczenie nieskażonego środowiska naturalnego, funkcje krajobrazowe, turystyczne i zachowawczo-kulturowe (tzw. trwałe rozwój) [Kośmicki 1998, s. 159]. Ludność nie znajdująca zatrudnienia w rolnictwie „egzystować może tylko przez tworzenie miejsc pracy na obszarach wiejskich i rozszerzenie funkcji tych obszarów” [Turowski 1998, s. 128, 134]. W tym właśnie wyraża się idea wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich realizowana przez programy wspierania przedsiębiorczości i inwestycji przemysłowych, tj.: rozwoju przemysłu rolno-spożywczego, przetwórstwa, przechowalnictwa, nowoczesnej ekspedycji; organizowania rolników; tworzenia zakładów usługowych; ośrodków turystycznych, agroturystyki. Poza podstawowymi, jak dotąd uważano, funkcjami ekonomiczno-rolniczymi postuluje się rozwój funkcji: mieszkalnych, infrastruktury technicznej i społecznej, rekreacyjnych, a także ochrony i zachowania środowiska naturalnego [Dietel, Gregor 1979]. Sformułowanie „zintegrowany rozwój terenów wiejskich” oznacza tzw. wielosektorowe podejście do problematyki rozwoju, tj. dotyczące nie tylko rolnictwa, lecz także wspierania innych sektorów gospodarki lokalnej, wspierania inicjatyw w zakresie edukacji i rozwoju infrastruktury społecznej, koncentracji uwagi na obszarach biednych i ludności nie umiejącej odnaleźć się w nowej sytuacji, aktywizację ludności na rzecz realizacji projektów rozwojowych, a także zmiany na rzecz przekazywania uprawnień władzy lokalnej i regionalnej [Kłodziński 1999, s. 107].

Problematyka badań nad rozwojem lokalnym sprowadza się głównie do prowadzenia analiz w pięciu podstawowych aspektach: ekonomicznym (gospodarczym), politycznym, społecznym, psychospołecznym i kulturowym [Jałowiecki 1989]. Wszystkie wymienione wcześniej aspekty życia układu lokalnego stanowią system wzajemnie powiązanych relacji. Mimo iż mają one równy udział w tworzeniu rozwoju lokalnego, gminy wykazują zróżnicowaną aktywność w zakresie rozwoju tych sfer. Zasadniczym celem artykułu jest prezentacja wybranych aspektów społecznego i gospodarczego rozwoju gmin wiejskich.

2. Gospodarczy aspekt rozwoju lokalnego

Rozwój gospodarczy to pojęcie szersze od wzrostu gospodarczego, definiowanego zwykle jako zmiany w ilościowo mierzalnych wielkościach. Pociąga ona za sobą szeroko rozumiane zmiany w stosunkach i sposobie gospodarowania, np. wzrost zakresu i złożoności rynku towarów, kwalifikacji i kapitałów, zróżnicowanie aktywności gospodarczej, rozwój kapitałochłonnych technologii, nowych metod transportu i komunikacji, powstawanie jednostek wykorzystujących najnowocześniejsze metody produkcji i funkcjonowania na rynku. Proces ten następuje w wyniku rozwoju sił wytwórczych, dlatego środkiem do zainicjowania go w skali lokalnej jest stworzenie lub/i wykreowanie lokalnych możliwości zatrudnienia w dziedzinach korzystnych dla danej społeczności [Gorzalak 1992]. Gospodarczy rozwój lokalny odnosi się zatem do takich sfer działalności lokalnej, jak organizacja przemysłu, rolnictwa, handlu czy usług. Inicjowanie rozwoju gospodarczego odbywać się może także przez poprawę stanu oraz lepszy dostęp do technicznej i instytucjonalnej infrastruktury w gminie, która stanowi bazę dla rozwoju.

Można wskazać na dwa główne kierunki działań wspierających lokalny rozwój gospodarczy. Pierwszym z nich jest tzw. przyciąganie kapitału finansowego i ludzkiego oraz nowych technologii spoza układu. Gminy (lokalne władze) poszukują osób albo firm, które mogą na ich terenie zainwestować swój kapitał i/lub zapewnić zatrudnienie miejscowej ludności lub/i wykreować popyt na miejscowe produkty (tzw. kanał zewnętrzny zasilania). Sprzyja to powstawaniu tzw. efektu mnożnikowego, rozumianego jako „suma korzyści, jakie gospodarka danego obszaru ma z jednego działania, np. z jednej inwestycji” [Szul 1992]. Oprócz względów czysto ekonomicznych (wpływ podatków, nowe miejsca pracy) korzyścią jest także rosnący prestiż gminy, postrzeganej jako prężna, chętna do współpracy, stwarzająca przychylny klimat i atmosferę inwestowania. Drugim kierunkiem działań jest inicjowanie i wspieranie lokalnej przedsiębiorczości, tj. pomoc zarówno podmiotom już funkcjonującym, jak i osobom prywatnym zainteresowanym rozwinięciem w przyszłości działalności gospodarczej na terenie gminy. Na terenach wiejskich odnosi się to przede wszystkim do rolnictwa (agrobiznes), turystyki, a także małych i średnich firm o charakterze pozarolniczym.

Istotnym warunkiem zaistnienia rozwoju gospodarczego jest wyposażenie gminy w urządzenia lokalnej infrastruktury. Są one bowiem „podstawą wszelkiej działalności gospodarczej, warunkując jej zakres, strukturę i przestrzenne rozmieszczenie” [Kłodziński 1999, s. 48]. Literatura przedmiotu wyróżnia dwa rodzaje infrastruktury gospodarczej: techniczną i instytucjonalną związaną bezpośrednio z gospodarką. Infrastruktura techniczna to m.in. sieć drogowa, kanalizacja, odpady, uzbrojenie terenów, telefonizacja, wodociągi, ciepłownictwo, gazownictwo. Jej dobry stan sprzyja napływowi inwestycji. Konieczność budowy przez przedsiębiorcę tych urządzeń pociąga za sobą koszty, co zniechęca potencjalnych inwestorów [Myna 1998]. Przykładowo roz-

wój infrastruktury w celu pobudzenia ruchu turystycznego na danym terenie polegać może m.in. na modernizacji i zagospodarowaniu obiektów bazy turystycznej, leśnej i sportowej, zmodernizowaniu szlaków turystycznych, zagospodarowaniu nieużytków i odłogów w celu uporządkowania, oznaczenia, wytyczenia nowych tras, uruchomienia sezonowej bazy noclegowej, kempingów, miejsc pod namiot z zapleczem sanitarnym itp. Konieczność wykonania tych prac oraz potrzeba sprawowania opieki nad prawidłowym funkcjonowaniem tych urządzeń i obiektów sprzyjają powstawaniu pozarolniczych miejsc zatrudnienia. Urządzenia organizujące odprowadzanie i oczyszczanie ścieków mają niezwykle istotne znaczenie w rozwiązywaniu problemu ochrony środowiska. Coraz więcej uwagi poświęca się również infrastrukturalnym zabezpieczeniom przed skutkami klęsk żywiołowych. Powodzie z ostatnich lat dowodzą o katastrofalnym stanie istniejącej infrastruktury. Może mieć to duże znaczenie w przyciąganiu kapitału z zewnątrz i bezpośrednio wpłynąć na wzrost albo spadek pozycji konkurencyjnej gminy. Badania dowodzą, iż największa dynamika przedsiębiorczości skupia się na terenach położonych w pobliżu ponadlokalnych szlaków komunikacyjnych. Są to z reguły tereny o wyższym poziomie i dynamice rozwoju poszczególnych elementów infrastruktury. Jak napisał M. Kłodziński, „relacje między ogólnym poziomem społeczno-gospodarczym, zagospodarowaniem infrastrukturalnym a rozwojem przedsiębiorczości na obszarach wiejskich mają charakter sprzężeń zwrotnych. Dlatego też w przypadku obszarów skrajnie zaniedbanych konieczne stają się działania wspierające rozwój infrastruktury jako elementarnego (aczkolwiek nie wystarczającego) warunku ożywienia gospodarczego” [Kłodziński 1999, s. 49-54]. Można zatem wnioskować, iż im wyższy wskaźnik nasycenia infrastrukturą techniczną, tym wyższy poziom rozwoju gospodarczego gminy. Wzrasta wówczas dynamika przedsiębiorczości. Infrastrukturę instytucjonalną stanowią: wyspecjalizowane agencje, fundacje, banki, agencje rozwoju regionalnego, szkoły biznesu, firmy konsultingowe, inkubatory, zrzeszenia pracodawców, izby gospodarcze itp. Są to instytucje tworzące „otoczenie biznesu”, których celem jest pomoc oraz prowadzenie doradztwa prawno-ekonomicznego i finansowo-kredytowego, a także zbieranie i dysponowanie informacjami, wspieranie inicjatyw gospodarczych i wszelkich racjonalnych przejawów przedsiębiorczości.

3. Społeczny aspekt rozwoju lokalnego

Zdaniem ekspertów Organizacji Narodów Zjednoczonych, celem rozwoju społecznego² „winno być poszerzenie możliwości dokonywania rozmaitych wyborów przez ludzi tak, aby procesy przeobrażeń charakteryzowały się większym stopniem

² Można także wskazać na inne cele rozwoju społecznego, do których należy m.in. usuwanie dysproporcji prowadzących do dezintegracji zbiorowości społecznych (zbiorowości zarówno lokalnych, jak i ponadlokalnych), zwłaszcza skuteczne przeciwdziałanie wykluczaniu społecznemu i eliminacja patologii społecznych” [Zabłocki 2002, s. 122].

uczestnictwa samych zainteresowanych i miały bardziej demokratyczny charakter [National... 2000, s. 1]. Oznacza to dążenie do wzrostu mobilizacji społecznej, tj. do wzrostu udziału obywateli zarówno w już istniejących organizacjach, jak i w działaniach na rzecz tworzenia nowych instytucji na terenie własnej gminy, co ma w konsekwencji doprowadzić do wzrostu poczucia odpowiedzialności za losy swojego miejsca zamieszkania, identyfikacji z jego problemami oraz wzajemnej integracji. Szczególnie istotną i pożądaną wartością sprzyjającą rozwojowi lokalnemu jest wspomniana integracja społeczna. Stanowi ona niezbędny element funkcjonowania tzw. społeczeństwa obywatelskiego. Społeczeństwo obywatelskie tworzone jest głównie przez aktywnych obywateli. Owa aktywność polega na budowaniu i podmiotowym uczestnictwie w różnorodnych, przede wszystkim pozapaństwowych, instytucjach. W literaturze wyraźnie akcentuje się znaczenie dwóch pojęć kapitałów – ludzkiego i społecznego, które zdaniem badaczy decydują o jakości społeczeństwa obywatelskiego [Jałowiecki, Szczepański 2002, s. 11, 65-66].

Czynnik ludzki jest podstawowym warunkiem zaistnienia procesu rozwoju społecznego. Stanowi zarówno jego przedmiot, jak i podmiot. „Kapitał ludzki to umiejętność pojedynczych ludzi, ich skumulowana wiedza, zdolność do podejmowania pracy czy stan zdrowia i poziom higieny” [Szczepański 2001, s. 6]. Zasoby ludzkie tworzą kapitał rozwojowy jednostek terytorialnych. Stąd wynika prosta zależność: im wyższy poziom rozwoju zasobów ludzkich, tym większy potencjał rozwojowy gminy. W perspektywie społecznej proces ten dokonuje się zwykle przez stymulowanie rozwoju ludzkiej psychiki. Zmiany mentalne w kierunku cech „człowieka nowoczesnego” o kreatywnej i niekonformistycznej osobowości są stymulatorem przedsiębiorczości, przyspieszają podatności na zmiany i innowacje, a także racjonalność postępowania [Szczepański 1989]. Jedną z największych wewnętrznych barier rozwoju terenów wiejskich w Polsce jest niski poziom kwalifikacji mieszkańców.

Pojęcie kapitału społecznego oznacza pewną cechę „zbiorowości ludzkiej, np. szczepła gminnego, która stanowi o umiejętności danej wspólnoty wykorzystania więzi społecznych, wzajemnego zaufania, umiejętności wspólnego działania, a także wyłaniania liderów cieszących się autorytetem” [Kłodziński 1999]. Takie elementy kapitału społecznego, jak: solidarność, solidność, współpraca, zaufanie, tolerancja wobec inności narodowej, etnicznej, kulturowej, wsparcie społeczne, respektowanie wzajemnych zobowiązań, przyjętych norm i wymiana wiarygodnych informacji zwiastują dobry rozwój gminy, ich zanik natomiast – wielowymiarowe problemy [Jałowiecki, Szczepański 2002, s. 11].

Zdaniem S. Makarskiego [Makarski 2000, s. 191], „Rozwój ludzkich talentów i uzdolnień, wiedzy i umiejętności jest warunkiem poprawy jakości życia ludzi i umożliwia pełniejszą partycypację w życiu społecznym, a więc stanowi doniosły cel społeczny”. Zmiany w sferze ludzkiej psychiki implikują zmiany w sferze politycznej. Wyraża się to w rozszerzeniu działalności organów administracyjnych, parlamentarnych, partyjnych, a także pragnieniu uczestnictwa w sprawowaniu wła-

dzy i posiadania wpływu na procesy decyzyjne. Poziom aktywności społecznej, obrazujący zaangażowanie w funkcjonowanie i problemy miejsca zamieszkania, mierzony jest wskaźnikami mobilizacji społecznej oraz frekwencji wyborczej (mobilizacji politycznej). Mobilizacja to proces, w którego wyniku ludzie stali się podatni na nowe wzory socjalizacji i zachowania. Oznacza przygotowanie i gotowość do zmian (mobilizacja społeczna), wiąże się z istnieniem i działaniem grup ludzi zmierzających do uzyskania poparcia mas do formułowania nowych programów w celu doprowadzenia do możliwie najszerszego uczestnictwa w sprawowaniu władzy [Szczepański 1989]. Uczestnictwo i aktywność członków gminnej społeczności jest wynikiem silnego, emocjonalnego stosunku do miejscowości, czyli wysokiego stopnia psychicznego zespolenia mieszkańców z danym terytorium. „Typowymi przykładami sfer aktywności lokalnej są lokalne wybory i udział w zbiorowych akcjach i przedsięwzięciach nazywanych *community actions*” [Starosta 1995, s. 197].

Zasadniczą formę społecznego kapitału stanowią sieci obywatelskiego zaangażowania. Im są gęstsze w społeczeństwie, tym bardziej jest prawdopodobne, że obywatele będą w stanie współpracować dla wspólnych korzyści [Putnam 1995, s. 269]. Zdaniem B. Fedyszak-Radziejowskiej [Fedyszak-Radziejowska 2003, s. 49-50], „Istnienie pozarządowych, lokalnych organizacji i stowarzyszeń, działalność samorządu terytorialnego i gospodarczego to ważne wskaźniki określające stopień »kapitalizacji zasobów społecznych« wspólnoty wiejskiej i jej zdolności wykorzystywania posiadanych zasobów do działań na rzecz indywidualnych bądź grupowych interesów swoich członków, to także wiarygodne kryterium oceny stopnia samoorganizacji tejże wspólnoty”. Niestety jednak, zaangażowanie w działania organizacji pozarządowych, w ruchy społeczne czy obywatelskie jest niewielkie. Według M. Szczepańskiego [*Obywatel...* 2004] zamiast uczestnictwa mamy w Polsce do czynienia z wyraźnym „absenteizmem” i niezaangażowaniem.

Rozwój społeczny nie jest jednak możliwy bez wyposażenia w odpowiednią infrastrukturę (tzw. społeczną). Obejmuje ona placówki i instytucje opieki medycznej, socjalnej, oświaty i wychowania. Jest to niezwykle istotny element, gdyż instytucje te zapewniają ochronę i zaplecze społeczno-socjalne mieszkańcom oraz dostęp do podstawowych źródeł pozyskiwania wiedzy. Występowanie na terenie gminy takich instytucji może świadczyć także o zaangażowaniu i zainteresowaniu mieszkańców poprawą własnych warunków życia.

4. Podsumowanie

Obszarom wiejskim w Polsce przypisuje się cechę „niedorozwoju”, który „jest spowodowany słabymi bodźcami do inwestowania [...], co bierze się głównie z niedostatku infrastruktury, braku zarówno własnego kapitału, jak i niskich kwalifikacji lokalnej ludności” [Kłodziński 1999, s. 12]. Badacze podejmujący problematykę wsi wręcz alarmują o niskich kwalifikacjach potencjału ludzkiego, a także o co-

raz trudniejszym dostępie młodzieży wiejskiej do zdobywania wykształcenia. Mówi się wręcz o „zapaści cywilizacyjnej na terenach wiejskich” [Kłodziński 1999, s. 43]. Konieczne zatem wydaje się inicjowanie działań eliminujących ten niekorzystny stan oraz służących poprawie warunków życia i kreowaniu możliwości rozwojowych wiejskich zbiorowości.

Literatura

1. Bertrand A.L., *Definicje i strategie rozwoju wsi*, „Roczniki Socjologii Wsi” 1976, t. XIII.
2. Dietel J., Gregor B., *Funkcje obszarów wiejskich oraz ich wpływ na obsługę handlową*, [w:] *Organizacja przestrzenna obszarów wiejskich*, Biuletyn KPZK PAN 1979 nr 101, Warszawa.
3. *Encyklopedia powszechna*, PWN, Warszawa 1987.
4. Fedyszak-Radziejowska B., *Nowe elity i nowe organizacje lokalne wobec „starych” problemów polskiej wsi*, „Wieś i Rolnictwo” 2003 nr 3.
5. Gorzelak G., *Omówienie książki Edwarda J. Blakely’ a „Planowanie gospodarczego rozwoju lokalnego”*, [w:] *Gmina, przedsiębiorczość, promocja*, red. P. Georgica, G. Gorzelak, EUROREG, Warszawa 1992.
6. Hryniewicz J., *Rozwój gospodarczy gmin i jego terytorialne zróżnicowanie*, „Samorząd Terytorialny” 1998 nr 4.
7. Jałowiecki B., *Rozwój lokalny*, UW, Warszawa 1989.
8. Jałowiecki B., Szczepański M.S., *Rozwój lokalny i regionalny w perspektywie socjologicznej*, Wyższa Szkoła Zarządzania i Nauk Społecznych w Tychach, Tychy 2002.
9. Kłodziński M., *Aktywizacja gospodarcza obszarów wiejskich*, IRWiR PAN, Warszawa 1999.
10. Kośmicki E., *Doświadczenia Unii Europejskiej a zamierzenia integracyjne Polski (na przykładzie rolnictwa i polityki rolnej)*, [w:] *Wieś i rolnictwo w procesie integracji Polski z Unią Europejską. Przyjmowanie zachodnio-europejskich dróg rozwoju, utrzymywanie własnej tożsamości czy poszukiwanie innych rozwiązań*, red. E. Kośmicki, M. Januszek, W.L. Janik, AR, Poznań 1998.
11. Makarski S., *Przedsiębiorczość w agrobiznesie*, IRWiR PAN, Warszawa 2000.
12. McMichael P., *Globalizacja: mity i realia*, [w:] *Socjologia wsi w Ameryce Północnej*, red. K. Goriach, UMK, Toruń 1998.
13. Myna A., *Rozwój lokalny, regionalne strategie rozwoju, regionalizacja*, „Samorząd Terytorialny” 1998 nr 11.
14. National Human Development Report. Poland 2000. Rural Development, Warsaw 2000.
15. *Obywatel w lokalnej społeczności. Studia i szkice socjologiczne*, red. M.S. Szczepański, A. Śliz, Wyższa Szkoła Zarządzania i Nauk Społecznych w Tychach, Uniwersytet Opolski, Tychy-Opole 2004.
16. Putnam R.D., *Demokracja w działaniu*, Fundacja im. Stefana Batorego, Warszawa 1995.
17. Sarega Z., *Czynniki rozwoju lokalnego. Studium socjologiczne wybranych społeczności wiejskich*, UJ, Kraków 1989.
18. Starosta P., *Poza metropolią*, UŁ, Łódź 1995.
19. Szczepański M.S., *Modernizacja. Rozwój zależny. Rozwój endogenny*, UŚ, Katowice 1989.
20. Szczepański M.S., *Słowo wstępne*, [w:] *Cnoty i instytucje obywatelskie w społeczności lokalnej*, red. M.S. Szczepański, P. Bojtek, Wyższa Szkoła Zarządzania i Nauk Społecznych w Tychach, Tychy 2001.

21. Szul R., *Strategia i taktyka w kontaktach z zagranicznymi partnerami gospodarczymi*, [w:] Gmina, *przedsiębiorczość, promocja*, EUROREG, Warszawa 1992.
22. Turowski J., *Nowe tendencje w polityce rolnej Unii Europejskiej a rozwój wsi i rolnictwa polskiego*, [w:] *Wieś i rolnictwo w procesie integracji Polski z Unią Europejską. Przyjmowanie zachodnio-europejskich dróg rozwoju, utrzymywanie własnej tożsamości czy poszukiwanie innych rozwiązań*, red. E. Kośmicki, M. Januszek, W.L. Janik, AR, Poznań 1998.
23. Zabłocki G., *Rozwój zrównoważony – idee, efekty, kontrowersje (perspektywa socjologiczna)*, UMK, Toruń 2002.

SOCIAL AND ECONOMIC ASPECTS OF DEVELOPMENT OF RURAL AREAS

Summary

The paper aims at presenting some aspects of rural areas development. In particular, the author focuses on economic and social dimension of this matter. The economic aspect of the local development contains investigation and analyses of capacities and abilities of agricultural, industrial, commercial and service economising. The social aspect presents various abilities and problems of local communities paying its attention to the human resources development in the context of individual qualifications and joint abilities of cooperating as well as using social funds.